Turkish Studies Social Sciences

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 1657-1667

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22964

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 29.05.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.08.2019

📅 *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (23.07.2019)-Referee 2 (27.07.2019)

This article was checked by iThenticate.

BATILILAŞMA SÜRECİNDE FRANSIZCA’NIN TÜRKÇE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Battal OĞUZ*

ÖZ

Dünya'nın en eski dillerinden biri olan Türkçe, köken olarak Ural-Alтай dil ailesine ait bir dil olup tarihi gelişimi boyunca pek çok farklı dilin etkisinde kalmıştır. Uygur Türkçesi döneminde Sogdca ve Çince etkisiyle başlayan bu süreç tarih boyunca gerek göç gerekse dini etkileşimlerle pek çok dilden sözcükler almaya devam etmiştir. İslamiyet sonrası sayısız Arapça ve Farsça sözcük dilimize girmiş ve bu süreç 18. yüzyılda gelişmeye başlayan Batılılaşma – Avrupalılaşma – etkisine kadar yoğunlaşarak devam etmiştir. Batılılaşma sürecinde ise özellikle bilim, teknik, askerlik ve sosyal konularda, özellikle Fransızca başta olmak üzere batı dillerinden sözcükler dilimize girmeye başlamış ve bu durum günümüzde de bazen yanlış da olsa artarak devam etmektedir. Bilim ve teknikte Avrupa'nın üstünlüğünü kabul eden Osmanlı yöneticileri, ulema ve yeniçerilerinin yoğun muhalefetine rağmen, batının bilim ve teknolojiyle birlikte kültürel ve sosyal hayatını da benimsemeye başladılar. Bu süreçte teknikten sanata ve hatta dil ve edebiyata kadar Fransız kültürünün etkisi 2. Dünya Savaşı sonuna kadar yoğun bir biçimde sürmüştür. Bu tarihten sonra ise, NATO'nun kurulmasıyla daha çok İngiliz - Amerikan kültür etkileşimine yerini bırakmıştır. Yaklaşık 150 yıl kadar süren (1800-1950) Fransızca Türkçe etkileşimi doğrultusunda dilimize yaklaşık olarak 6000 kadar Fransızca kökenli sözcük yerleşmiştir. Bu süreçte en etkili dinamikler tercüme kelimeleri, Fransa'ya öğrenci olarak gönderilen aydınlar (les jeunes turcs) Osmanlı İmparatorluğu döneminde, ilki Mekteb-i Sultani (Lycée de Galatasaray) olmak üzere açılan ve eğitim dili Fransızca olan okullar olarak sayılabilir. Batılılaşma sürecinde iki büyük kültür alanı arasında küçümsenmeyecek bir yakınlaşma sağlanmıştır. Sözcüklerle birlikte kültürümüze yerleşen Fransız Kültürü'ne ait izleri de göz önünde

* Dr. Öğr. Üyesi, Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fak. Turist Rehberliği Anabilim Dalı, E-posta: boguz2001@yahoo.com

---

bulundurarak bu uzun ve ilgi çekici dönemde Fransız dilinin Türk dili üzerindeki etkisini makalemizde değerlendirmeye ve sonuçlarını irdelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Batılılaşma, Dil, Fransızca, Türkçe, Etkileşim

THE EFFECT OF FRENCH ON TURKISH IN THE PROCESS OF WESTERNIZATION

ABSTRACT

Turkish is regarded as one of the oldest languages in the world and it is a language belonging to the Ural-Altaic family of origin and it has been influenced by many different languages throughout its historical development. This process which started with the Soğdaca, Chinese influences in Uyghur Turkish period continued to receive many words resulted from religions and migrations during the history. Islamism accepted Turkish have met uncountable words which have come from Arabic and Persian and this process continued increasingly till the westernization effect that began to develop in the eighteenth century. During westernization process, this impact was quite obvious in the science, technical, military and social issues. However, especially French has influenced the Turkish substantially among the other languages. Although this situation is regarded as a wrong, it continues to increase even today. Ottoman administrators who accepted the superiority of Europe in science despite the some conflict that came from janizaries and ulemas started to adopt their life to the westerns' cultural and social differences. During that time the cultural and artistic effect of France densely lasted until the Second World War and these effects influence technique, language and literature. After that time, they left their position to English and American cultural interaction with the establishment of the NATO. Approximately 150 years (1800-1950) in the direction of the French-Turkish interaction, almost 6,000 French-speaking words were settled in our language. In this process, the most powerful translators are intellectuals sent to France as a student (les jeunes turcs), some of the schools such as Mekteb-i Sultani (Lycée de Galatasaray) which used the French as a language of education in the process of westernization, two major cultures have influenced each other extensively in a certain period of time. By taking into account the traces of the French culture that settled our culture with the words, we will try to evaluate the effect of the French language on the Turkish language in this long and interesting period and additionally we will examine its consequences.

STRUCTURED ABSTRACT

Turkish language is regarded as one of the oldest languages in the World and it belongs to the Ural-Altaic family of origin. In terms of interaction, it was exposed to many different language throughout the historical development because of migration, religion, westernization, acculturation, war and so on. From this point of view, you will find the

some milestones for enrichment of Turkish language and how the stated criteria effect the language as well.

First of all, this interaction period started with two most common language which was used by most of the people who lived those times. One of them was Soğdakca. It was an ancient language of Iranian origion which derived from indo-european languages. The other well known was Chinese language also called Sinitic languages Chinese Han principle language group of Estern Asia, belonging to the Sino Tibetan language family. With the help of these two and others, a treasury of Turkish language have contunied to get variety of words from the other languages by migration and religious interactions.

On the other hand, after acceptance of Islamic belief, and non written rules, Turkish have met uncountable words which have come from Arabic and Persian and this process continued increasingly till the westernization effect that began to develop in the eighteenth century. In addition, if we search some written source which have been produced those times in terms of literature, we can see the obvious impact of Arabic and Persian' literature easily.

In a point of fact, during westernization process, this impact was quite obvious in many field of the science, technical, military and social issues. However, especially French has influenced the Turkish substantially among the other languages at those times. Although this situation is regarded as a wrong, it continues to increase even today. We can see the numerous example for this specific situation such as in trade, economy, daily life, politics etc.

Another significant point was Ottoman Empire in terms of enriching the Turkish language. Because Ottoman administrators who accepted the superiority of Europe in not only science, but also in various field despite the some conflict that came from janizaries and ulemas started to adopt their life to the westerns' cultural and social differences. This point also contributed many words which have not been used before.

During those times the cultural and artistic effect of France densely lasted until the Second World War and these effects influence technique, language and literature. After that time, they left their position to English and American cultural interaction with the establishment of the NATO (The North Atlantic Treaty Organization). Approximately 150 years (1800-1950) in the direction of the French-Turkish interaction, almost 6,000 French-speaking words were settled in our language and most of the word which have been met before were still used today as well.

Moreover, as a matter of fact that, people who are pioneer in the society was aware of how hard to manage that process. Because of that fact, they sent their selected brain to aborad to not only learn the language, but also get manner from new met culture. That is why, the most powerful translators are intellectuals sent to France as a student (les jeunes turcs), some of the schools such as Mekteb-i Sultani (Lycée de Galatasaray) which used the French as a language of education in the process of westernization in this period.

Currently, the Turkish language is the 12th most spoken language in the world. In Turkey, it is spoken by approximately 75 million people. If we look all around the world, as much as 78 million people speak

Turkish and the current structure of language is a phonetic language, so you can use the words as they are written. The other nation now recognizes the many contributions Turkey has given to the world, including financial issues. The country has a fast developing economy in the middle east, which puts Turkey in the international business map. In other words, learning the Turkish language is more substantial now, especially for financiers and companies interested in doing business in Turkey.

In conclusion, French as a language of education in the process of westernization, two major cultures have influenced each other extensively in a certain period of time. By taking into account the traces of the French culture that settled our culture with the words, we will try to evaluate the effect of the French language on the Turkish language in this long and interesting period and additionally we will examine its consequences.

Keywords: Westernization, Language, French, Turkish, Interaction

“Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil şuurla işlensin.

Ülkesini, yüksek istikbalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır” GAZİ MUSTAFA KEMAL (Eren, 1988: V)

1. Giriş

Sesleri söze, sözleri de cümleye dönüştüren insanoğlunun en temel iletişim aracı şüphesiz dildir. Diller doğuşu çok eskilere dayanır. Nuh peygamberin oğulları olan Sam, Ham ve Yasef'ten süregeldiği düşünülmektedir. Evrensel dillerin de bu üç insandan oluştuğu öngörülmektedir; Sami'den Arapça ve İbranice, Ham'dan Afrika dilleri ve Yafes'ten Hint-Avrupa dilleri meydana gelmiştir. (Nemutlu, 2013:469)

Dil milletleri oluşturan en güçlü bağıdır. Türkçe, Türk milletinin can damarı, kalbi, beyni ve zihnidir. Dünya'nın en çok konuşuru bulunan beşinci büyük dilden biri olan Türkçe, köken olarak Ural-Alтай dil ailesine ait bir dil olup tarihi gelişimi boyunca pek çok farklı dilin etkisinde kalmıştır. Günümüzde, Doğu Türkistan'dan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Orta Asya'dan Türkiye olmak üzere 220 milyonu aşkın konuşuru bulunan Türkçe, Uygur Türkçesi döneminde Soğdca ve Çince etkisiyle başlayan bu süreç tarih boyunca gerek göç gerekse dini etkileşimlerle pek çok dilden sözcükler almaya devam etmiştir. İslamiyet sonrası sayısız Arapça ve Farsça sözcük dilimize girmiştir. Batılılaşma Dönemi olarak isimlendirilen dönem 17. yy.da az da olsa batının etkisi hissedilmesiyle, ama esas olarak 18. yy.da Lale Devri ile başlar ve 19.yy.da da Tanzimat Dönemi ile de batılılaşma - Avrupalılaşma hareketlerinin hız kazanmasıyla artarak devam eder. Batılılaşma sürecinde ise özellikle bilim, teknik, askerlik ve sosyal konularda, dünya' da 250 milyon insan tarafından konuşulan Fransızca başta olmak üzere batı dillerinden sözcükler dilimize girmeye başlamış ve bu durum günümüzde de bazen yanlış da olsa artarak devam etmektedir.

Dil zenginliği, kültür, sanat, edebiyat ve düşünce zenginliğinin göstergesidir. Alman asıllı Rus Türkologu Wilhelm Radloff'un (1837-1918) dediği gibi dünya dilleri arasında Türkçe kadar zengin, Türkçe kadar geniş bir coğrafyaya yayılmış maalesef başka bir dil yoktur. (Eren, 1988:IX)

Yine birçok Avrupalı bilim adamı gibi, Macar Türkologu Armin Vambery de “*Balkanlardan yola çıkan bir gezginin Türkçe bilgisine dayanarak orta Asya'nın her yerinde kolayca dolaşabileceğini*” ifade etmiştir. (Eren, 1988; XII) Ancak günümüzde, Balkanlar, Orta Asya ve Afrika bir kenara ”*artık yalnız Türkçe bilerek Türkiye'yi dolaşmak ciddi bir cesaret*” gerektirir hale gelmiştir.(Yaşar, 2001: 2)

Uygur Türkçesi döneminde, İpek yolu üzerinde konuşulan İran kökenli antik bir dil olan Soğdca ve Çince etkisiyle başlayan bu süreç, gerek göç, gerekse dini etkileşimlerden dolayı dilimize çok sayıda yabancı sözcük girişine neden olmuştur. 10. Yüz yılda, İslamiyet'in kabulü ile Türk dili, Arapça ve Farsçadan da sayısız kelimeler almıştır. Maalesef, bu etkileşim 18. yüzyılda gelişmeye başlayan Batılılaşma – Avrupalılaşma – etkisine kadar yoğunlaşarak devam etmiştir. Türkçe çoğu zaman etkileyen değil, çoğunlukla etkilenen dil olmuştur. Tanzimat ve Servet- i Fünûn mecmuası etrafında toplanan yazarların çağdaş Fransız edebiyatını örnek almaları ve Gustave Flaubert, Honoré de Balzac, Alfred Daudet, Goncourt Kardeşler gibi Fransız realist ve natüralist yazarlarının etkisinde kalmaları neticesinde Fransızca kelimelerin Türkçe 'ye geçişi hızlanmıştır.

1. Batılılaşma

1699 Karlofça Antlaşmasıyla (Lewis, 2000: 46), batıda ciddi toprak kaybına uğrayan Osmanlı Devleti, yenilgileri durdurmak amacıyla yapı değişikliği yoluna gitme ihtiyacı duymuştur. (Kavcar, 1995:10). Çözüm yolu olarak çağdaşlaşma anlamına gelen Batılılaşma ile olacağına karar kılınmıştır. Batı uygarlığına yönelen Osmanlı İmparatorluğu model ülke olarak Fransa'yı daha yakın görmüştür. Batı medeniyetinin temelleri olarak kabul gören, aklı, bilimi ve laik düşüncüyü savunan Rousseau'nun, Voltaire'in, Diderot'nun ülkesi Fransa model ülke düşünülmüştür.

16. yüzyılda başlayan, öncelikle siyasî Türk-Fransız ilişkileri, sonraki yüzyıllarda kültür ve eğitim faaliyetleriyle sürekli gelişmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılan Kapitülasyon (Ticari Ayrıcalık) anlaşmasıyla iki ülke yakınlaşmaya başlamış, 18.yüzyıldan sonra Kara Harp Okulu'nda Fransızca zorunlu ders sayılmış, 1838 yılında Tıp Okulunda Fransızca eğitim yapılmaya başlanmıştır. Bu etkileşim, zaman zaman sekteye uğrasa da 1839'da Tanzimat Fermanıyla ivme kazanmıştır.

Batı dünyasının lider ülkesi Fransa'nı kültür sanat, ekonomi, askeri ve dil ağırlığı her geçen gün artmıştır. Bu gelişmeler ışığında Fransızca gazete ve dergiler yayınlanmıştır. Osmanlının ilk resmi gazetesi “**Takvim-i Vekayi**” (1831) Türkçe ve Fransızca olarak yayın hayatına başlamıştır. Rusya ile Kırım Savaşının galibi Osmanlı Devleti ile Birleşik Krallık ve Fransa arasında 1856 tarihinde yapılan Paris Antlaşmasıyla Türk-Fransız ilişkileri sonucu kültür ve eğitim alanlarında somut adımlar atılmıştır. Felsefesini, Alman filozof, İmmanuel Kant'ın (1724-1804) “*aklı kullanma cesareti*” olarak nitelediği **Aydınlanma Çağı**'ndan (Le Siècle des Lumières) olan Batı Medeniyeti, Batı Uygarlığı; sanayide, eğitimde, sanatta, edebiyatta, hukukta, askeriyede ve yönetimde o kadar ileri gitmiştir ki, birçok ulusun esin kaynağı olmuştur.

Kaynağını “**Yurttaşlar olmadan erdem, erdem olmadan özgürlük, özgürlük olmadan devlet olmaz**” diyen Jean Jacques Rousseau'nun (1712-1778) da aralarında bulunduğu Aydınlanma Çağı felsefesinde bulan, Batı Medeniyetiyle münasebetlerini Fransa aracılığı ile sürdürmüştür.

2.1. Batılılaşma Sürecinde Fransa Modeli

İngiltere'nin denizasıırı menfaatleri dolayısıyla Amerika ile ilgilenmesi, Almaya'nın henüz ekonomik ve sosyal dinamizmine ulaşamadığı düşünülürse, birer Akdeniz ülkesi olmaları münasebetiyle Türk-Fransız ilişkileri hayli gelişmiştir. Çoğunlukla ticari olmak üzere ve sonraları askeri, sosyal, kültürel alanlarda bu ilişkiler çok eskilere dayanır. Kanunî Sultan Süleyman

döneminde (1520-1566) başlayan Osmanlı Fransız ilişkileri Yirmi Sekiz Mehmed Çelebi'nin Fransa'ya, XV. Louis'nin tahta çıkışını kutlama bahanesiyle Ekim 1720 tarihinde ziyaretıyla pekişir. (Akyüz, 1995: 5)

Osmanlı tarihinde Lale Devri (1718-1730) olarak bilinen dönemde, Mehmet Çelebi, dokuz ay süren bu ziyaret süresince gözlemlerde bulunur. Elçi, ülkeye dönüşünde devlete sunulmak üzere hayret ve takdirle kaleme aldığı raporu (sefaret-name) hazırlar:

“ Gerçekten de Mehmed Çelebi, ziyaretinin siyasi yönünden hiç söz etmediği bu raporunda, Fransız medeniyetini oluşturan ve şüphesiz İngiltere, Almanya ve Avusturya gibi o devir Avrupasının ileri gelen ülkelerinde de bulunan kurum ve kuruluşlarından ve değişik yaşayış şekliinden (hastaneler, eczaneler, anatomi laboratuvarları, balmumundan yapılmış insan ve organ maketleri, nebatat bahçeleri ve büyük seralar, içlerinde yüzlerce işçi çalışan halı ve ayna imalathaneleri, kışlalar ve yeni usul talimler, hayal edilemeyecek büyüklükte ve güzellikte saraylar, geniş ve taşla döşenmiş sokaklar, üç-yedi katlı taştan evler, nehirlerde gemilerin rahatça yolcu ve yük taşınabilmesi için yapılan teknik düzenlemeler) hayret ve takdirle dolu olarak, bol bol bahseder.” (Akyüz, 1995: 6)

Mehmet Çelebi'nin Fransa seyahati ile birlikte Osmanlıdaki bireysel ve toplumsal yaşantı hızlı bir değişim içine girmiştir. Avrupa, özellikle Fransız dekoru ve modası ülkemize girmeye başlamıştır. Fransız mimarisi, Fransız bahçesi uzaktan taklit edilir olmuştur. (Tanpınar,1997:45)

Fransa, Rönesans ve Aydınlanma döneminden günümüze değin demokrasi, insan hakları, hoşgörü, akıl, özgürlük, sanatta yaratıcılık bakımından evrensel çekim merkezi haline gelmiştir.

İstanbul'da yaşayan yukarı tabakanın ilgi gösterdiği Fransız modası, kültürü ve dili Türk halkının hayatında önemli yer edinir. Fransız lisanını öğrenmek arzusu taşıyan zengin Türk gençlerinin sayısı artar:

“IV. Mehmet devrinde Fransız sefarethanesinde amatörler tarafından oynanan Racine ve Moliere temsillerini anlar anlamaz seyreden zengin Fenerli aileler, bu sefer Beyoğlu'nda ve Boğaziçi'nde, Tarabya veya Büyükdere'de gördükleri ecnebileri taklide başlarlar, onların muhitlerine girmeye gayret ederler.” (Tanpınar,1997: 60)

Fransızca bilmek ve konuşmak bir ayrıcalık haline gelir. Böylece bilim, kültür, sanat ve edebiyat dili olan Fransızca, Osmanlı eğitim kurumlarına girmeye devam eder. Ulema ve Yeniçerilerin yoğun muhalefetine rağmen, II. Mahmut (1784-1839) döneminde Batılılaşma hareketine gerekli ehemmiyet verilmiştir. Ordunun ihtiyaçları doğrultusunda, Harbiye Mektebi, 1839'da son şeklini alan Mekteb-i Tıbbiye ile birlikte birçok müessese açılmıştır. Fransızca eğitim veren okullarda Fransız öğretmenler görev almışlardır.

Reform yanlısı, Osmanlı İmparatorluğunun 30. Padişah'ı olan II. Mahmud, eğitimde ve öğretimde yabancı dili amaç değil araç olarak görmüştür. 1839 yılında, Tıp Okulunun, yeni binasının açılış merasiminde, II.Mahmud tıp öğrencilerine verdiği bir söylevde, Fransızca öğrenmedeki amacı şu şekilde ifade etmiştir:

“Burada Fransızca olarak fenni tıbbi tahsil edeceksiniz... Sizlere Fransızca okutmaktaki benim muradım Fransızca lisanı tahsil ettirmek değildir. Ancak fenni tıbbi öğretip refte refte kendi lisanımıza almaktır...” (Lewis, 2000:86).

Burada bir araç olarak kullanılması hedeflenen kaynak dilin, yani Fransızcanın temel amacın fennin ve tıbbın kendi lisanımıza aktarılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda II. Mahmut dışişleri hizmetine ve yabancı dilleri kullanmakta olan diplomat ve memurların yetişmesine de özel önem göstermiştir:

“ 1827 de, kuvvetli muhalefete rağmen, sultan Paris’e dört öğrenci göndermek gibi devrimci bir adım attı; daha sonra bunları diğerleri izledi.” (Lewis, 2000: 84)

Batı’ya gönderilen öğrencilerin ağırlıklı olarak Fransa’ya gönderilişlerinin yanında Avrupa’nın çeşitli başkentlerine giden büyük öğrenci kitleleri, dönüşlerinde, ülkenin değişmesinde ve ilerlemesinde büyük rol oynamışlardır.

3. 1839 Tanzimat Fermanı ve Fransızca etkisi

Uğruna yıllarca mücadele edilen değerler dünyasından, bir zaruret olarak Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul, Gülhane parkında 3 Kasım 1839 Tanzimat Fermanıyla çağdaşlaşma anlamına gelen “Batılılaşma”- Garplasma- hareketini resmi olarak ilan eder. (Tanpınar, 1997:65). Fransızca etkisi kendini gün geçtikçe daha fazla hissettirmeye başlar. Paris ve Londra elçiliklerinde bulunması dolayısıyla milletlerarası siyaseti kavrayan Reşit Paşa Tanzimat çalışmalarını başarıyla yürütmüştür.

İkili ilişkiler ivme kazanmıştır. Tanzimat’tan sonra Türk edebiyatının roman ve hikâyelerinde Fransızcanın etkisi görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğunun dışişleri bakanı (Hariciye Nazırı) olan Mustafa Reşid Paşa’nın (1800-1858) maddi ve manevi desteğiyle Fransa’ya gidip kültür ve dili ile tanışan ilk temsilcilerden birisi İbrahim Şinasi’dir (1826-1871):

“Bunun ilk sonuçları, öğrenimini Fransa’da yapan ve Fransız edebiyatını tanımak imkânı bulan Şinasi ile başlar, Şinasi, Fransız şairlerinden manzum olarak yaptığı ilk ve basit tercümeleri, 1858’de küçük bir kitapçıkta (Terceme-i Manzume) toplayarak yayımladı” (Akyüz, 1995: 20)

Şinasi’nin Edebiyata kazandırdığı ilkleri şunlardır:

- * İlk batılı anlamda tiyatro “Şair Evlenmesi” (1859)
- * Şinasi’nin ilk şiir çevirileri – Racine, Lamartine ve Fenelon’dandır.
- * Şinasi’nin ilk fabl çevirileri – Fransız şair La Fontaine’dendir.
- * İlk makale örneği – Mukaddime (Tercüman-ı Ahval’de yayımlandı.)
- * Noktalama işaretlerini ilk kullanan kişi Şinasi’dir.

İlk özel gazete – Tercüman-ı Ahval (1860) Şinasi ve Agâh Efendi tarafından çıkarıldı.(www.edebiyatogretmeni.net/.../ilkler_ve_bati_edebiyatinda_yazarlar_ve_eserleri.doc)

Fransız dili Türkçeyi o kadar çok etkilemiş ki, dönemin yazarları eserlerinde bol miktarda Fransızca kelime kullanırlar; Namık Kemal’de % 62, Şemsettin Sami’de % 64, Ahmet Mithat’ta % 57 düzeyinde Fransızca kelime kullanılmıştır (Aksan, 1996: 126)

Batı dillerden yapılan edebi, felsefi, tarihi ve bilimsel tercümelerin çoğu Fransızcadan yapılmıştır. Tanınmış batılı Fransız yazarlardan çeviriler yapılır. Yusuf Kamil Paşa (1808- 1876) 1862 yılında Fenelon’nun yazmış olduğu **Telemak**’ın Maceralarını (**Les Aventures de Télémaque**) tercümesini yapmıştır. Fransızcadan Türkçe ’ye çevrilen ilk roman olarak kabul edilir (Lewis, 2000:90)

Avrupa’nın en geniş sınırlarına sahip ülkesi Fransa kültürel aktiviteler ve eğlence dolu sosyal hayatı sayesinde Fransızca konuşmak tutkusu, bazı sosyal sınıf arasında vazgeçilmez moda haline gelmiştir, adeta Fransızlaşmışız...”neydi o Tanzimat Dönemindeki ”**bonjour**”lar, ”**bonsoir**”lar, ”**enchanté**” ler?” (Yaşar, 2001:3)

Saraylar, Batılı tarzda düzenlenir, İstanbul’da, özellikle Beyoğlu’nda Batı usulü lokanta, kahve ve oteller çoğalmaya başlar. “**Restaurant, café, Grand hotel, casino**” gibi terimler işyerlerinin tabelalarını süsler:

“Beyoğlu, Avrupalı lokanta ve kahveleriyle.....her modasıyla büyük Avrupa merkezlerine, bilhassa Paris’e tabidir....Bendre fabrikasından araba, Bulvar tiyatrosu, café chantant....alafranga

sofra...Fransız şarabı...Lac'lı kameriyeli, rocaille süslü Fransız üslubu bahçe.” (Tanpınar, 1997: 156-157)

Çağdaşlaşma hareketinin gelişmesi, akılcı, laik, evrensel ve hümanist anlayışın oluşması ve Modern Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasında, 1868 yılında açılan Galatasaray Sultanisinin etkisi büyük olmuştur. (İnal, 2001: XXVII). İlk kez bir Müslüman hükümet tarafından, öğretim dili Fransızca olan Galatasaray Sultanisi (Le lycée Galatasaray) ülkeye faydalı çok sayıda genç yetiştirmiştir. Daha önce misyonerler tarafından açılan Protestan Amerikan Robert Koleji'nden farklı olarak Müslüman ve Hristiyan öğrencilerin yan yana eğitim görerek dini ayrılığın kaldırılmasında önemli adım atılmıştır:

“Modern Türkiye'nin yükselişinde Galatasaray Lisesi'nin etkisi çok büyük oldu. Batılı idare cihazını yürütecek, yetenekli ve Batılı eğitim görmüş idareci, diplomat ve diğer ihtiyaç boyuna arttıkça, Galatasaray mezunları Osmanlı İmparatorluğunun ve ondan sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin siyaset ve idaresinde hâkim bir rol oynar duruma geldiler. Galatasaray Sultanisinin oyun meydanları yoktu; fakat modern Türkiye'nin zaferlerinin birçoğu onun sınıflılarında kazanıldı.”(Lewis, 2000: 122)

Tabii ki yönünü Batıya, daha çok da Fransa'ya çeviren bazı Türk aydını veya aydın olma uğraşında olan gençler, zaman zaman batılılaşmayı yanlış anlayarak sadece görünüş ve şekilde bir batılılaşmayı daha doğrusu batıyı taklit etmeyi seçmişler bu durum da dilimize çoğu zaman gereksizce Fransızca sözcüklerin geçmesine sebep olmuştur. Fransa'ya eğitim amaçlı gönderilen gençlerden yeterince verim alınmamıştır:

« Tahsil için her sene biz bu kadar gençleri Paris'e gönderiyoruz. Lakin hiçbirisi istediğimiz şekilde geri gelmiyor. Terbiyesi, ahlakı bozularak istifade edilecek haller kalmıyor. Öğrendikleri de süslü giyinmek, eğlenceleri için israfta bulunmak, ciddiyet ve dindarlığı kaybedip Frenk olmaktan başka bir şey değildir. (Kavcar,1995: 22)

Tanzimat romanı denildiğinde ilk akla gelen isimler arasında Ahmet Midhat (1844-1912) bulunur. Batı şekilciliğine ve alafranga görünme sevdasına soyunan taklitçi gençlere karşı Tanzimat dönemi yazarı, gazeteci ve yayıncı olan Ahmet Midhat gibi dönemin birçok yazarı roman kahramanları ile eleştirmekten geri kalmamışlardır:

“ O zamanın deyimleri ile “alafranga”, “şık”, tatlı su frengi”, “didon”ve “züppe” gibi isimlerle adlandırılan bu tür cahil, zavallı, gülünç ve zararlı tiplere karşı A.Midhat'ın birçok romanında açtığı savaşı, yine roman alanında (R.Ekrem: Araba Sevdası; M.Murad: Turfanda mı yoksa Turfa mı; H.Rahmi: Şık Şıpsavdi, Mürebbiye, Metres, Kokotlar Mektebi; Mehmet Münci: Diyana, Meraret-i Hayat) sürdürürler. (Kavcar,1995: 22)

Yine dönemin yazarlarından Rezaizade Mahmut Ekrem'in (1847-1914), 1898 yılında yazmış olduğu “**Araba Sevdası**” ve Ahmet Mithat Efendi'nin 1875'te “**Felatun Bey'le Râkım Efendi**” adlı romanlarında bu yanlış batılılaşmayı temsil eden tipleri çok güzel bir şekilde işlemişlerdir.

“**Araba Sevdası**” romanının başkarakteri Bihruz Bey konuşmalarında Fransızca konuşmayı bir aydınlık göstergesi olarak sıkça kullanır ve kendi dilini de kültürünü de beğenmez basit bulur. Bazı konuşmaları yazarın yaptığı açıklamalar olmasa Fransızca sözlük olmadan anlamak mümkün değildir.

“ — **Tres chic!** (Çok şık!)

- **Trez elegant!** (Çok zarif!)

- **Mon şer** (Azizim) **Kimin bu lândo?** (Bir tür at arabası)

- *Lândoyu tanıyamadım...*
- *E lâ blond? (Ya sarışın)?*
- *Sarışını tanıyacak gibiyim...*
- *Kim bakayım?*
- *Fakat pek emin değilim. Bilmem, benzetiyor muyum?*
- *Qu'importe, dites! (Ne önemi var söyleyin?)*
- *Bizim köyden değil de bizim quartierden (mahalleden)*
- *Drol ! (tuhaf) (Recaizade,2008:19)*
- *Ne münasebet?... Kadıköy gibi bir orta tabaka mahallesinde bu kadar şık bir ekipaj bulunsun!... (...) Oh! Quelle beaute divine! (Ne ilahî bir güzellik!) Surtout quel goût excellent! (Ne seçkin bir zevk!) Benim ekipaja ne kadar dikkatli bakıyordu. (....) Şüphesiz une jeune fille blonde (sarışın bir genç kız) ... (Recaizade,2008:20)*

Elde edilen sonuçlara göre, Emile Zola'nın deneysel roman (Le Roman Experimental, 1880), yöntemini benimseyen ve uygulayan Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944), bazen Fransızca yazılışlarıyla, bazen de Fransızca okunuşlarıyla Türkçeye yaklaşık olarak 6418 Fransızca kökenli kelime girdiği tespit edilmiştir. Bu sayıya bir de önceki kullanılan Fransızca kelimeler eklenirse Türkçenin ne kadar Fransızcanın boyunduruğu altında olduğunu kestirmek zor olmasa gerek. (Sünel, 1992: 953) Sadece, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde çok sayıda Fransızca kökenli kelime kullanıldığı düşünülürse, Türkçe konuşan herkes az çok Fransızca biliyor demektir.

Batılılaşma sürecinde alafranga hayatın masum Türk aile çevresinde yaptığı tahribatı anlatan eserler kaleme alınır. Örnek olarak **Aşk-ı Memnu** (1898-1900) (Yasak Aşk) Servet-i Fünun yazarlarından Halit Ziya Uşaklıgil'in (1866-1945) ölümsüz eseri verilebilir. Fransız realist roman özelliklerini taşıyan bu eser, sadece döneminin değil, Türk edebiyatının şaheserlerindendir. Yabancı sözcük ve tamlamalar süslü Osmanlıca dili yanında, cümlelerde Fransız sentaksının özelliklerini görmek mümkündür. (Kantemir, 1982: 239)

Uşaklıgil'in “ **Mai ve Siyah**”adlı eserinde, çok sayıda Türkçe cümleyi Fransızcanın söz dizimi veya söyleyiş biçimlerine göre uyarlayarak kurduğu biliniyor:

Kendi işimle yaşıyorum.....*Je vis de mon travail*

Düşen yaz yağmurları.....*Les pluies d'été qui tombent*

Delikanlı şapkasını kaldırdı.....*Le jeune homme a levé son chapeau.*
(Onay, Aksoy, 1980:54-63)

Yukarıdaki alıntı, Fransızcanın Türkçeyi sadece kelime kadrosu olarak değil, gramer olarak da etkilediğinin açıkça bir göstergesidir. Araştırmacılarımız günlük yaşayışları üzerine yazılmış yerli roman ve hikâyeler de Batı yaşayış biçiminin, özellikle Fransız davranış biçimlerinin sosyal hayatımızda ne kadar etkili olduğu görülmektedir. (Kavcar, 1995: 12)

İki ülke arası yoğun ilişkiler sonucu 6000'i aşkın Fransızca kelime Türk diline nüfuz etmiştir. O kadar ki, Fransızcadan yapılan kelime ithali sadece uzmanlık, teknik ve sanatsal alanda kalmamış, Türkçe'nin gündelik yapısına kadar inmiştir. Ancak “Tanzimat Edebiyatı ve Servet-i Fünun Edebiyatı”ndaki batı etkisi yerini daha sonra Milli Edebiyata bıraktı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Milli Edebiyatın hızla gelişmesiyle Fransızca da yerini İngilizce'ye bırakır. (Yağlı,2012; 242). Fransızcadan Türkçe 'ye etkileşim süreci, Türkiye'nin, 1950, NATO'ya giriş yılına kadar sürmüştür.

2. Sonuç

Aydınlanma Çağı olarak adlandırılan 17. Ve 18 yüzyıllarda gelişen Batı toplumu İngilizce ve Fransızca bilim sahnesinde akılcı düşünceye önem vererek yerlerini almışlardır. Çağdaşlaşma ve Batılılaşma hareketleri sürecinde Osmanlı, Fransa'nın bilim teknik, kültür, sanat ve edebiyat alanlarındaki gelişmeleri örnek alarak binlerce Fransızca kelime geçişine neden olmuştur.

Fransız dili Türkçeyi o kadar çok etkilemiş ki, Tanzimat dönemi Türk Edebiyatı yazarları eserlerinde bol miktarda Fransızca kelime kullanırlar; Namık Kemal, Şemsettin Sami, Ahmet Mithat ve Ziya Paşa bol miktarda Fransızca kelime kullanılmıştır.

Diller arası geçişler veya başka alanlarda uygulamalar olabilir ama makul olması gerekir. Bir Türk futbol takımında on bir oyuncunun tamamı yabancı olmamalıdır. Bir sınırlama getirmek gerekir. Bir milletin, bir ulusun da sözlü kültürü olan dili yabancı dillerin boyunduruğundan korumak gerek. Bunlara karşılık iyi futbolcu yetiştirmek gerekir. Türkçeyi korurken de, iyilik yapacağım derken de; otobüs yerine, **oturgaçlı-götürgeç**, veya İstiklal marşı yerine **ulusal düttürü** diyerek komik duruma düşmemelidir. Buna karşılık jinekolog yerine **kadın hastalıkları uzmanı** veya e-mail yerine **elektronik posta** denilmesinde de faydalı olacağı düşünülmektedir.

İlmî keşif ve teknolojik gelişmeler oranında, kültür, sanat ve edebiyat alanlarında ülkemiz aydınların verimliliği karşısında Türkçe 'de dünyada hatırı sayılır diller arasına girme olasılığı artacaktır. Tüm bu gelişmeler sürecinde Gazi Mustafa Kemal'in "*Ülkesini, yüksek istikbalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır*" sözlerini unutmamalıyız. Bu konuda cemiyete örnek konumunda olan sanatçılara, siyaset ve devlet adamlarına, gelecek nesilleri yetiştiren eğitim ve bilim ordusuna, basın yayın çalışan ve yöneticilerine büyük vazifeler düşmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksan D.,(1996), Türkçenin Söz Varlığı, Engin Yayınevi, Ankara.
- Akyüz K., (1995), Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923, İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve tic. A.Ş, İstanbul.
- Arslanhan H., İ., (2009), İlkler ve Batı Edebiyatında Yazarlar ve Eserleri, Ankara.
- Eren H.,(1988), Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları: 549, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.
- İnal T.,(2001), II. Türkiye'de Frankofoni, Ulusal Frankofoni Kongresi, Sivas.
- Kantemir E.,(1982), Aşk-ı Memnu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, cilt:15, sayı:1, Ankara.
- Kavcar C.,(1995), Batılılaşma Açısından Servet-i Fünun Romanı, Atatürk Kültür Merkezi Yayını No:106, Özyurt Matbaacılık, Ankara.
- Nemutlu D., (2013) Dinler Ve Diller Üzerine Bir Gezinti, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Sayı 8/10, Ankara.
- Onay P., Aksoy E., (1980), Mai ve Siyah'ta Fransızca Kokusu, F.D.E, sayı: 5, Ankara.
- Özön M.,(1945), Son Asır Türk Edebiyat Tarihi, İstanbul.
- Recaizade M., E., (2008), Araba Sevdası, Antik Yayınları, İstanbul.

-
- Sünel H.,(1992) Çağdaş Türkçede Yabancı Dillerin Etkisi, Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, sayı: 485, Ankara.
- Tanpınar A., H., (1997), 19 uncu Asır Türk Edebiyat Tarihi, Çağlayan Edebiyat Kitabevi, İstanbul.
- www.edebiyatogretmeni.net/.../ilkler_ve_bati_edebiyatinda_yazarlar_ve_eserleri.doc (Eriřim Tarihi: 10.05.2011)
- Yağlı A., (2012) Tanzimat ve Servet-i Fünun Edebiyatında Fransızcanın etkisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,31(1), 241 - 256, Samsun.
- Yaşar N., (2001), Dil Üzerine, II. Ulusal Frankofoni Kongresi, Sivas.